

Werkvormen voor 4 bijeenkomsten over het tweede Vaticaans Concilie (VC II)

Toelichting bij deze werkvormen

Wie kunnen deze werkvormen gebruiken?: Een pastorale kracht of goed gevormde vrijwilliger.

Voor wie?: Voor katholieken en andere belangstellenden, die hun kennis en ervaring van het geloof willen verdiepen aan de hand van de documenten van VC II.

Doel: de belangrijkste documenten van VC II toegankelijk maken voor de katholieke gelovigen (hoe ziet de Kerk zichzelf naar binnen en naar buiten toe) en mensen helpen het verband te leggen tussen de inhoud van de documenten naar hun eigen dagelijkse leven in maatschappij en kerk.

Dat dit een grote kracht mag zijn tot vernieuwing van de Kerk (zie hieronder paus Benedictus XVI).

Benodigheden?: Dat zijn de betreffende documenten van het tweede Vaticaans Concilie * (voor deelnemers en begeleiders) en het boek van Jan Hendriks, *Vaticanum II en verder*, Oegstgeest: Colomba, 2006 (als achtergrondinformatie voor begeleiders).

* Voor het Nederlandse taalgebied zijn de documenten van VC II uitgegeven in het boek: *Constituties & Decreten van het 2^e Vaticaans oecumenisch concilie*, Nederlandse vertaling door Katholiek Archief, Leusden: Stichting Ark, 1986.

De documenten zijn ook te vinden via: www.rkdocumenten.nl

In het Jaar van het Geloof (2012-2013) wordt tevens een nieuwe vertaling van de documenten van VC II uitgegeven.

Deze werkvormen voor vier (of meerdere) bijeenkomsten over het tweede Vaticaans Concilie passen binnen het **“Jaar van het Geloof”**. Dit jaar duurt van 11 oktober 2012 tot en met 24 november 2013, het Hoogfeest van Christus Koning van het Heelal.

Het Jaar van het Geloof is **een oproep** aan alle gelovigen om de kostbare gave van het geloof (opnieuw) te ontdekken en te delen met anderen. (Zie hiervoor ook de brief *Porta Fidei*, die de paus speciaal voor het Jaar van het Geloof heeft geschreven). Niet voor niets heeft de paus dit Jaar van het Geloof afgekondigd tijdens het congres over de nieuwe evangelisatie in oktober 2011 te Rome.

Op 11 oktober 2012 is het 50 jaar geleden, dat de toenmalige paus Johannes XXIII in Rome het tweede Vaticaans Concilie opende. De huidige paus Benedictus XVI roept op om in het Jaar van het Geloof onder andere speciaal aandacht te besteden aan het **tweede Vaticaans Concilie** en te groeien in een juist begrip van wat er op deze kerkvergadering (1962-1965) naar voren is gekomen. Het concilie heeft namelijk het kerkelijke leven diepgaand beïnvloed. Sommigen hebben zich tegen het concilie verzet, anderen vonden het niet ver genoeg gaan. Toch kennen maar weinig mensen de inhoud van de conciliedocumenten. De paus zegt hierover: *“Wanneer we met behulp van de goede hermeneutiek¹ lezen en ontvangen, dan kan het een grote kracht zijn voor de steeds noodzakelijke vernieuwing van de Kerk en steeds meer tot een dergelijke kracht worden”* (*Porta Fidei*, 2011, 5).

En bij het begin van het nieuwe millennium schreef de vorige paus Johannes Paulus II, dat de teksten van VC II een betrouwbaar kompas zijn in het nieuwe millennium: *“Naarmate de jaren voorbijgaan, verliezen deze teksten (van VC II, red.) niets van hun waarde, noch van hun glans. Het is nodig dat zij op een gepaste wijze worden gelezen, dat zij gekend en begrepen worden als waardevolle en*

---

¹ De hermeneutiek is de kunst van het uitleggen van teksten.

*normatieve teksten van het Leergezag, binnen de Traditie van de Kerk. Nu het Jubeljaar geëindigd is, voel ik meer dan ooit de plicht om naar het Concilie te verwijzen als **de grote genade** waarvan de Kerk in de twintigste eeuw heeft mogen genieten: het geeft ons **een kompas**, waarop wij kunnen vertrouwen, om ons te oriënteren bij het begin van deze eeuw” (Novo Millennium Inuente, 2001, 57).*

Mgr. Hendriks zegt over het concilie in het Voorwoord van zijn boek: *“Het tweede Vaticaans Concilie betekent meer dan een herziening van de liturgie; het geeft een basis voor het kerkelijk leven in onze tijd door nieuwe accenten te plaatsen voor wat betreft de visie op de Kerk zelf (“ad intra”) en het staan van de Kerk in de wereld van deze tijd (“ad extra”). Deze nieuwe invalshoek heeft reeds grote gevolgen gehad. De werking van het concilie gaat voort: nog lang niet alle consequenties van de conciliaire leer zijn tot gelding gebracht. Sommige nieuwe aanzetten werden in de tijd na het concilie meer doordacht en uitgewerkt; verschillende vragen moeten nog worden opgelost” (Mgr. Hendriks, p. 7).*

Onderstaande **werkvormen** willen bijdragen en helpen om in gesprek te gaan over de inhoud van de documenten van het tweede Vaticaans Concilie en zo deze documenten voor katholieken en andere belangstellenden toegankelijker te maken.

De werkvormen zijn verdeeld over vier bijeenkomsten, maar het staat u natuurlijk vrij om de werkvormen te gebruiken in meer of minder bijeenkomsten. We gaan er daarbij vanuit dat **de begeleider** van de groep een pastorale kracht of goed geschoolde vrijwilliger is, die in grote lijnen kennis heeft van de documenten van het tweede Vaticaans Concilie/ de Catechismus van de katholieke Kerk en de “vaticaanse taal” kan vertalen naar de deelnemers. Als bron voor veel van de onderstaande tekst is het boek van Mgr. Hendriks genomen. Het verdient dan ook aanbeveling voor in elk geval de begeleiders om dit boek door te lezen en als achtergrondinformatie te gebruiken.

Overige bronnen

Bisdom Breda maakte een speciaal **themanummer** van haar bisdom magazine over het Tweede Vaticaans Concilie. Dit bisdom magazine is te downloaden via: www.bisdombreda.nl
Bij dit bisdom magazine hoort ook **een poster met een tijdlijn** van het Tweede Vaticaans Concilie. Deze tijdlijn is eveneens te downloaden via de website van het bisdom Breda.

Zie ook een speciale uitgave van het tijdschrift **Communio**: *Het Tweede Vaticaans Concilie. Balans van de uitwerking - terugblik en vooruitzicht*, 2011/3 en 4 (dubbelnummer): www.communio.be
Te bestellen via gereduceerd tarief van € 4,50 (excl. verzendkosten) via info@communio.nl

Zie ook het boek van **L.J. Kardinaal Suenens**, *Terugblik & verwachting, herinneringen van een kardinaal*, Lannoo, 1992. Deze Belgische kardinaal was één van de vier moderatoren van het Concilie en blikt terug op de tijd vóór, tijdens en ná het Concilie met tal van herinneringen en anekdotes.

Verder besteedt de omroep RKK (www.rkk.nl) in de geloofsgesprekken op zondagochtend ook regelmatig aandacht aan het Tweede Vaticaans Concilie. Zie bijvoorbeeld het interview met Mgr. H. van den Hende over de actuele betekenis van VC II (8 januari 2012).

Voor opmerkingen of aanbevelingen over deze werkvormen, houdt de afdeling Catechese van het bisdom Haarlem-Amsterdam zich aanbevolen: mspruit@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Bijeenkomst 1: Algemene inleiding op VC II en haar documenten

U kunt de bijeenkomsten met gebed openen en/of eindigen.

Een suggestie hiervoor is onderstaande gebed. Paus Johannes XXIII vroeg aan de bisschoppen om dit gebed samen met hem te bidden bij de opening van het tweede Vaticaans Concilie.

“Heilige Geest, gezonden door de Vader in de Naam van Jezus, die de Kerk bijstaat met uw aanwezigheid en haar onfeilbaar leidt, hernieuw in onze tijd, zoals voor een nieuw Pinksterfeest, uw wonderen en verleen aan de heilige Kerk die tot U bidt eendrachtig, met aandrang, en met volharding, met Maria de moeder van Jezus, dat het koninkrijk van de goddelijke Redder zich zou uitbreiden, het koninkrijk van waarheid en gerechtigheid, van liefde en vrede” (Terugblik & verwachting, kardinaal Suenens, p. 63).

Programma (2 uur)

15 min	Ontvangst met koffie/thee
15 min	Welkom, voorstellen en opzet van de bijeenkomsten.
30 min	Kwis met tussendoor uitleg over wat, hoe, waarom van VC II.
30 min	Opdracht: bekijken geloofsgesprek met Mgr. H. van den Hende over VC II (met eventueel nog koffie/thee).
30 min	Algemene uitleg van documenten van VC II en welke documenten de volgende bijeenkomsten behandeld gaan worden.

Kwis (het vetgedrukte woord is het juiste antwoord)

Opdracht: u kunt deze kwis vraag voor vraag in de totale groep behandelen en tussendoor uitleg geven; of u kunt de mensen de 10 vragen eerst zelf laten beantwoorden en daarna de uitleg geven.

1. Wat betekent het woord “concilie”?
  - a. activiteit
  - b. bijeenkomst
  - c. vergadering**

Toelichting: “concilie” is een vernederlandsing van het Latijnse woord “concilium”, dat vergadering betekent.

2. Wie heeft het tweede Vaticaans Concilie bij elkaar geroepen?
  - a. paus Johannes XXIII**
  - b. paus Paulus VI
  - c. paus Johannes Paulus II

Toelichting: paus Johannes XXIII riep het tweede Vaticaans Concilie in 1959 bij elkaar, toen hij slechts enkele maanden paus was en 77 jaar oud was. Velen dachten dat het concilie slechts enkele weken zou duren. Maar dat was niet het geval. Toen paus Johannes XXIII in 1963 na de eerste sessie of zittingsperiode van het concilie stierf, besloot zijn opvolger, paus Paulus VI, het concilie voort te zetten. Hierna volgden nog de tweede tot en met de vierde zittingsperiode. Deze paus sloot het

concilie ook af op 8 december 1965.

3. Wie moeten er voor een concilie uitgenodigd worden?

a. een afvaardiging van alle bisschoppen

b. alle bisschoppen

c. alle kardinalen

In de katholieke Kerk is een concilie een wettige vergadering van bisschoppen om beslissingen te nemen in kerkelijke zaken. Alle diocesane bisschoppen moeten voor een oecumenisch concilie uitgenodigd worden.

4. Hoeveel bisschoppen waren er op het tweede Vaticaans Concilie aanwezig?

a. 1100

b. 2300

c. 3000

Tijdens VC II waren ongeveer 2300 bisschoppen uit de hele wereld aanwezig (anno 2012 zijn er inmiddels ruim 5.000 bisschoppen!).

Ook was het het eerste concilie waar de media zo nadrukkelijk aanwezig was en wat dus ook goed wereldwijd gevolgd kon worden.

Het is de hoogste vorm van kerkvergadering in de katholieke Kerk. Alleen de paus kan een oecumenisch concilie bij elkaar roepen. Ook is hij diegene die de onderwerpen vaststelt en besluiten goedkeurt. Kortom: het is de hoogste vorm waarop het bisschoppencollege inclusief de paus de Kerk bestuurt. Dit geeft dus het belang van een oecumenisch concilie aan.

5. De term "oecumenisch" concilie voor het tweede Vaticaans Concilie slaat op:

a. de eenheid tussen de verschillende christelijke kerken.

b. de katholieke Kerk over de gehele bewoonde wereld.

Toelichting: a) Belangrijk is dat de term "oecumenisch" concilie niets te maken heeft met de contacten met de niet-katholieke kerken en gemeenschappen. b) In dit verband slaat het dus letterlijk op: 'tès oikouménès gès', van de gehele bewoonde wereld. Of met een ander woord: wereldomvattend. Het duidt aan, dat het een concilie is van de katholieke Kerk verspreid over de hele aarde. (Niettemin waren er tijdens het concilie wel vertegenwoordigers van andere christelijke gemeenschappen als gast/ waarnemer aanwezig en konden zo het concilie meemaken).

6. Het tweede Vaticaans Concilie vond plaats van:

a. 1869-1870

b. 1962-1965

c. 1972-1975

Toelichting: Antwoord a) van 1869 tot 1870 vond het eerste Vaticaans Concilie plaats. Het juiste antwoord is van 1962 tot 1965. Dit betekende niet dat de bisschoppen vier jaar lang achter elkaar vergaderden. Nee, de vier zittingsperioden van het concilie duurden grofweg van september tot en met december in de betreffende jaren. Per zittingsperiode zijn er een aantal documenten afgekondigd.

7. In zijn beroemde openingstoespraak op het tweede Vaticaans Concilie, vroeg paus Johannes XXIII zijn toehoorders om een "aggiornamento" van de Kerk. Wat houdt dit in?

a. bij de tijd brengen van de Kerk.

b. vernieuwing van de Kerk.

c. verbroedering in de Kerk en tussen alle mensen.

Toelichting: “aggiornamento” is Italiaans voor: bij de dag brengen. Met het tweede Vaticaans Concilie wilde paus Johannes XXIII de katholieke Kerk weer bij de tijd brengen.

Als doelstelling van het tweede Vaticaans Concilie gaf paus Johannes XXIII mee: terug naar de bronnen van het geloof (herbronning), opdat de Kerk beter haar zending in deze wereld zou verstaan en zo beter in zou kunnen spelen op de noden van de tijd.

Het motto ‘aggiornamento’ blijft ook nu actueel, omdat Kerk zich in elke tijd opnieuw moet verbinden met de zorgen en noden van de mensen.

Daarbij moest het concilie bijdragen aan verwezenlijking van de eenheid onder de christenen.

8. Het tweede Vaticaans Concilie en haar documenten moeten gezien worden in het licht van een aantal voorafgaande ontwikkelingen. Een belangrijke ontwikkeling is, dat het eerste Vaticaans Concilie (1869-1870) niet was afgesloten. Waarom niet?

a. doordat de aanwezige bisschoppen ruzie hadden gekregen.

b. doordat er onvoldoende bisschoppen aanwezig waren.

c. door het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog in 1870.

Toelichting: het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog in 1870 verhinderde een formeel einde van het eerste Vaticaans Concilie.

9. Het eerste Vaticaans Concilie heeft dan ook slechts twee documenten (twee dogmatische constituties) voortgebracht. Welk document is NIET op het eerste Vaticaans Concilie verschenen?

a. Dei Filius (Zoon van God)

b. Pastor Aeternus (Herder in eeuwigheid)

c. Lumen Gentium (Licht voor de volkeren)

Toelichting: Voor alle concilie documenten geldt: de eerste twee (Latijnse) woorden van een document worden als titel gebruikt. Zowel *Dei Filius* als *Pastor Aeternus* zijn op het eerste Vaticaans Concilie voortgebracht. *Dei Filius* behandelt een aantal punten die geloof en openbaring raken: natuurlijke godskennis, geloof en rede, de interpretatie van de Schrift.

Pastor Aeternus gaat in op het primaat van de paus en stelt de pauselijke onfeilbaarheid als dogma vast. Door de oorlogssituatie was men niet verder gekomen dan het definiëren van het primaat van de paus. O.a. het bisschopsambt was niet aan de orde geweest. Dit onderwerp zou op het tweede Vaticaans Concilie pas weer aan de orde komen.

Lumen Gentium is een document dat tijdens het tweede Vaticaans Concilie is verschenen.

Kortom, door de oorlogssituatie konden veel belangrijke onderwerpen niet besproken worden en was er ruim 90 jaar later nood aan een nieuw concilie.

(Voor andere ontwikkelingen die van invloed waren op het tweede Vaticaans Concilie, zie het boek van Mgr. Hendriks, 29 -32).

10. De documenten van VC II zijn in te delen in drie groepen: **1) constituties, 2) decreten en 3) verklaringen**, waarover zo meer. Het concilie heeft in totaal 16 documenten afgeleverd. Wat in deze documenten werd opgeschreven, moest de volgende decennia doorwerken in het kerkelijke leven en kerkelijke boeken. Paus Johannes Paulus II noemde één bepaald boek “het laatste conciliedocument”. Welk boek bedoelde paus Johannes Paulus II?

a. het nieuwe altaarmissaal met onder meer de driejarige lezingencyclus uit 1970.

b. het wetboek van canoniek recht uit 1983.

c. de Catechismus van de katholieke Kerk (CKK) uit 1992.

Toelichting: alle drie de boeken zijn natuurlijk beïnvloed door de leer van het tweede Vaticaans Concilie. Wat betreft het nieuwe altaarmissaal: op het concilie was een herziening van de liturgische boeken, waaronder het altaarmissaal, opgedragen. Paus Johannes Paulus II spreekt hier (in 1984) echter concreet over het wetboek van canoniek recht uit 1983: de regels van de “codex” willen een praktisch-juridische vertaling zijn van de conciliaire inspiratie.

Op het concilie werd niet besloten tot de uitgave van een Catechismus, dat gebeurde wel in 1985 tijdens een buitengewone synode van bisschoppen n.a.v. de 20ste verjaardag van de sluiting van VC II.

11. Wat wordt (of werd) er op 11 oktober 2012 herdacht? (Op deze datum wordt het Jaar van het Geloof geopend, dat duurt tot 24 november 2013).

a. dat het 50 jaar geleden is dat de toenmalige paus Johannes XXIII het tweede Vaticaans Concilie opende.

b. dat het 50 jaar geleden is dat de Catechismus van de katholieke Kerk tot stand kwam.

c. dat het 50 jaar geleden is dat paus Johannes XXIII is overleden.

Toelichting: antwoord a is het juiste antwoord. Het is dan ook *20 jaar* geleden, dat de Catechismus van de katholieke Kerk tot stand kwam. En paus Johannes XXIII overleed in 1963.

Opdracht

Bekijk het geloofsgesprek met Mgr. H. van den Hende, bisschop van Rotterdam (8 januari 2012) over de actuele betekenis van VC II. Dit fragment geeft een goed inleidend beeld van VC II, bevat beelden van VC II en duurt ongeveer 15 minuten. Bron: www.rkk.nl

Algemene inleiding op de documenten van VC II

Met de volgende algemene uitleg over de documenten van VC II, kunt u deze bijeenkomst afsluiten. Deel eventueel de tijdlijn van het tweede Vaticaans Concilie (gemaakt door het bisdom Breda uit), mocht u dat nog niet gedaan hebben.

Nederlandse uitgave documenten van VC II

Voor het Nederlandse taalgebied zijn de documenten van VCII uitgegeven in het boek *Constituties & Decreten van het 2^e Vaticaans oecumenisch concilie*, Nederlandse vertaling door Katholiek Archief, Leusden: Stichting Ark, 1986.

De documenten zijn ook te vinden via: www.rkdocumenten.nl

In het Jaar van het Geloof (2012-2013) wordt tevens een nieuwe vertaling van de documenten van VC II uitgegeven, waarin o.a. de Tilburg School of Catholic Theology participeert. Volgens Henk Witte van de Tilburg School of Catholic Theology, zou de nieuwe vertaling beter aan moeten sluiten bij mensen die niet gewend zijn aan het kerkelijk taalgebruik van de jaren zestig van de vorige eeuw (bron: www.katholieknederland.nl).

De documenten van VCII zijn in te delen in drie groepen:

1) constituties, 2) decreten en 3) verklaringen (zie ook het boek van Mgr. Hendriks, p. 34 en 35).

Ad 1) **Constituties**: de constituties zijn de meest fundamentele documenten van VCII.

* *Lumen Gentium* (LG) (Licht voor de volkeren): de dogmatische constitutie over de Kerk. Dit document is de eerste belangrijke pijler van het concilie;

* *Dei Verbum* (DV) (Woord van God): de dogmatische constitutie over de goddelijke opbaring.

De H. Schrift krijgt een centrale plaats in de Kerk, want “*Wie de Schrift niet kent, kent Christus niet*” (DV 25).

* *Sacrosanctum Concilium* (SC) (Allerheiligste vergadering): de constitutie over de heilige liturgie.

Dit document gaf aanzetten tot een vernieuwing van de liturgie. De veranderingen die uit deze constitutie voort kwamen, waren voor de gelovigen direct merkbaar. Het doel was o.a. om een actieve deelname van de gelovigen aan de liturgie te bevorderen, bijv. door acclamaties en zang. Ook kreeg de H. Schrift en met name het Oude Testament een veel grotere plaats in de liturgie. Daarnaast werd gebruik van de volksstaal toegestaan.

* *Gaudium et Spes* (GS) (Vreugde en hoop): de pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd. Dit is het langste conciliedocument. Het wordt – naast de constitutie over de Kerk – wel de tweede pijler genoemd waarop het concilie rust.

Ad 2) De tweede categorie van concilieteksten is die van de **decreten**. Bijna alle decreten werken een onderwerp uit, dat reeds in de dogmatische constitutie *Lumen Gentium* ter sprake is geweest. De decreten zijn beperkter en praktischer.

O.a. valt hieronder het decreet over de oecumene *Unitatis Redintegratio* (UR) .

Ad 3) **Verklaringen** zijn drie kortere teksten, die een “statement” bevatten over een actueel en belangrijk onderwerp. Deze verklaringen bevatten echter geen “afgeronde leer”. Het gaat hier om:

* *Gravissimum Educationis* (GE) (Ernst van de opvoeding): de verklaring over de christelijke opvoeding;

* *Nostra Aetate* (NA) (Ons tijdsbestel): de verklaring over de houding van de Kerk tegenover de niet-christelijke godsdiensten en

* *Dignitatis humanae* (DH) (Waardigheid van de mens): de verklaring over de godsdienstvrijheid.

Al deze documenten zijn nog steeds van het grootste belang voor de ontwikkeling van de geloofsleer en voor het leven van de Kerk in onze tijd. Over veel zaken die nu spelen, heeft de Kerk tijdens het Tweede Vaticaans Concilie al eens gesproken. Alle teksten zijn met een zo groot mogelijke meerderheid van stemmen aanvaard en hebben daardoor een breed draagvlak in de Kerk. Daarom is het goed om de teksten van VC II opnieuw te bestuderen en te kijken wat ze ons ook in deze tijd te zeggen hebben. Dat de teksten inderdaad een “grote kracht voor vernieuwing” (paus Benedictus XVI) en een “betrouwbaar kompas” mogen zijn voor de toekomst van onszelf en onze Kerk (zie voor de volledige citaten de Toelichting).

De buitengewone synode (1985) over de 20ste verjaardag van de sluiting van VC II heeft een hermeneutische sleutel geformuleerd om de teksten van het concilie te verstaan.

- alle teksten moeten in hun onderling verband en interne hiërarchie geïnterpreteerd worden.

- het doctrinaire en het pastorale niet scheiden, de letter niet losmaken van de geest.

- continuïteit tussen VC II en de ‘grote traditie’.

In de volgende drie bijeenkomsten is ervoor gekozen om de twee belangrijkste documenten van het concilie in hoofdlijnen te bespreken en in de laatste bijeenkomst speciaal aandacht te besteden aan de relatie van de Kerk met de niet-christelijke godsdiensten en de verklaring van de godsdienstvrijheid. Helaas zijn er geen werkvormen gezocht bij de constituties *Dei Verbum* en *Sacrosanctum Concilium* en het decreet *Unitatis Redintegratio*.

Bijeenkomst 2: *Lumen Gentium* (LG): de dogmatische constitutie over de Kerk.

Bijeenkomst 3: *Gaudium et Spes* (GS): de pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd.

Bijeenkomst 4: *Nostra Aetate* (NA): de verklaring over de houding van de Kerk tegenover de niet-christelijke godsdiensten en *Dignitatis humanae* (DH): de verklaring over de godsdienstvrijheid.

Huiswerk

Lees – zo mogelijk – ter voorbereiding op de tweede bijeenkomst *Lumen Gentium*, de dogmatische constitutie over de Kerk. Eventueel kan de eerste opdracht van de tweede bijeenkomst als huiswerk worden meegegeven.

Bijeenkomst 2: *Lumen Gentium* (LG): de dogmatische constitutie over de Kerk

Lumen Gentium: Zie het boek van Mgr. Hendriks, p. 45-120.

Programma (2 uur)

15 min	Ontvangst met koffie/thee.
15 min	Opening, terugkoppeling naar vorige bijeenkomst en algemene inleiding op <i>Lumen Gentium</i> .
30 min	Opdracht bij het eerste hoofdstuk: Het mysterie van de Kerk: de Kerk stelt Christus tegenwoordig.
15 min	Pauze.
30 min	Opdracht bij het tweede, vierde en vijfde hoofdstuk: eigen roeping van de leken
15 min	Opdracht bij het achtste hoofdstuk: Maria (eventueel als huiswerk meegeven) & afsluiting.

Algemene inleiding

Dit document is de eerste belangrijke pijler van het concilie en volgens sommigen het kernstuk van VC II en dat vanuit dit document de overige teksten en met name de decreten zijn te verstaan.

Dit document gaat over **de kerk zelf**: hoe ziet de kerk zichzelf? (ad intra) en werd afgekondigd op 21 november 1964. Dit document bestaat uit acht hoofdstukken:

1. Het mysterie van de Kerk;
2. Het volk van God;
3. De hiërarchische inrichting van de Kerk en in het bijzonder het episcopaat;
4. De leken;
5. De algemene roeping tot heiligheid in de Kerk;
6. De religieuzen;
7. Het eschatologisch karakter van de pelgrimerende Kerk en haar eenheid met de Kerk in de hemel;
8. De heilige maagd en moeder van God Maria in het mysterie van Christus en de Kerk.

In hoofdlijnen laat dit document zien, dat *“het zwaartepunt ligt op de visie van het concilie op de Kerk als gemeenschap (communio) van gedoopten, waarin iedereen deel heeft aan de zending van Christus, zij het op verschillende wijzen; als leek, als priester, als bisschop. De aandacht van het concilie voor de leek wil beklemtonen: ook zij hebben deel aan de zending van de Kerk”* (Mgr. Wiertz in het boek van Mgr. Hendriks, p. 6).

Opbouw van dit document

- a) De oorsprong: verticale dimensie: de Kerk als geloofsgeheim (“mysterie”): hoofdstuk I
- b) “Petrinisch aspect” (“forum externum”)
  - de horizontale dimensie: *algemeen*: de Kerk als gemeenschap (volk van God): hoofdstuk II
  - de horizontale dimensie: *bijzonder*: indeling van deze gemeenschap naar taak: hiërarchie (hoofdstuk III) en leken (hoofdstuk IV)
- c) “Johanneïsch aspect” (“forum internum”)
indeling van de kerkgemeenschap naar vorm van toewijding aan God:
  - *algemeen*: algemene roeping tot heiligheid (hoofdstuk V) en
  - *bijzonder*: de religieuzen (hoofdstuk VI)

d) Het doel:

- *algemeen*: eschatologie (voltooiing van de Kerk aan einde der tijden; hemel; hel; vagevuur; hoofdstuk VII);
- *bijzonder*: Maria als beeld van de "voltooid" Kerk (hoofdstuk VIII), "Mariale aspect"

Opdracht bij het eerste hoofdstuk: Het mysterie van de Kerk: de Kerk stelt Christus tegenwoordig

Opdracht

Lees nummer 1 van hoofdstuk 1 gezamenlijk met de groep door.

Een individuele opdracht

Vraag: Wat is het doel van de Kerk (nummer 1)?

Het evangelie te prediken aan alle schepselen (vlg. Mc. 16,15) en alle mensen met God en met elkaar te verenigen in Christus.

Belangrijk: in de Kerk draait het om Christus: zij stelt zich niet op de plaats van Christus, maar in haar gelaat wordt het licht van Christus weerspiegeld. Het "Licht van de volkeren" (Lumen Gentium), de woorden waar de constitutie mee begint, is niet de Kerk, maar Christus.

Een opdracht om uit te voeren in kleine groepjes

Laat de deelnemers uit het eerste hoofdstuk de verschillende beelden, die voor de Kerk gebruikt worden, noteren. Geef bij elk gevonden beeld aan, wat dit over de Kerk en haar zending/taak zegt.

Praktisch: laat de deelnemers, als ze in groepjes aan de slag gaan, telkens één notulist aanstellen, die kort noteert wat er wordt besproken/ eruit komt. Dit is gemakkelijker om terug te pakken bij de bespreking in de grote groep erna.

Bespreken in de groep

Laat de deelnemers de gevonden beelden toelichten en vul dan zelf aan. Opvallend: één enkel beeld voldoet niet om te beschrijven wat de Kerk is!

Gebruikte beelden voor de Kerk, o.a.: (zie ook het boek van Mgr. Hendriks, p. 45 t/m 58)

* *als het ware sacrament: teken en instrument (nummer 1)*

De Kerk is dus niet zelf haar eigen beginsel, maar zij duidt op Christus en bewerkt vereniging met Hem. Een sacrament is een teken dat genadewerkelijkheid aanduidt en dat tegelijkertijd ook bewerkt. Het fundamentele sacrament is dus Christus: de Kerk is sacrament als deelgenote van Christus.

* *werk van de heilige Drie-eenheid (nummer 2, 3 en 4)*

* *koninkrijk van God: de kerk is op aarde de kiem en de aanvang (nummer 5)*

* *schaapsstal, kudde (nummer 6)*

* *landbouwgrond, akker van God, wijngaard (nummer 6)*

* *Gods bouwwerk, het huis van God, heilige tempel (nummer 6)*

* *'Jeruzalem van omhoog' en 'onze moeder' (nummer 6)*

* *de bruid van het lam (nummer 6)*

* *lichaam van Christus (nummer 7)*

Zie hiervoor de teksten van Paulus, genoemd in het boek van Mgr. Hendriks, p.51.

* *de Kerk als communio (zie het boek van Mgr. Hendriks, p. 118 t/m 120).*

* *zichtbaar orgaan/instituut en geloofsmysterie (geestelijk) (nummer 8)*

Deze twee werkelijkheden mogen niet van elkaar gescheiden worden of tegen elkaar uitgespeeld worden. N.B. LG 8 schrijft dat elementen van kerk-zijn ook buiten de rooms-katholieke Kerk te vinden zijn.

* *het volk van God (hoofdstuk 2)*

Verwerking

Veel mensen schrikken bij het woord “evangeliseren” of “het evangelie verkondigen”. Toch is dat waar de Kerk voor staat. Elke katholiek heeft krachtens zijn/ haar doopsel en vormsel de opdracht zijn of haar geloof met anderen te delen, op zijn of haar unieke wijze: om te evangeliseren in woord en daad.

Vragen om te bespreken in kleine groepjes

* Wist jij dat het de opdracht van de individuele gelovige en van de Kerk is om het evangelie te verkondigen?

* Op welke manieren zie jij dat in je eigen parochie(regio) gebeuren?

* Hoe geef jij dat zelf vorm in je dagelijkse leven?

Opdracht bij het tweede, vierde en vijfde hoofdstuk: eigen roeping van de leken

Hoofdstuk 2, 4 en 5 zijn kernhoofdstukken als het gaat om de bevestiging van de rol van alle gedoopten, ook diegenen die niet gewijd zijn, in de zending van de Kerk. Het is belangrijk, dat een ieder, zijn of haar unieke rol vervult in de maatschappij en de Kerk. En dat men beseft, dat men niet priester of religieus hoeft te worden (dat mag natuurlijk wel!) om God te dienen en te volgen. Juist in de eigen roeping en levenswijze, ook in de studie, werk, gezinsleven, is God de mens heel concreet nabij en is de plaats waar God te vinden is.

Dit wordt in verschillende bewoordingen besproken:

In hoofdstuk 2 wordt er gesproken over **het algemeen priesterschap**.

In hoofdstuk 4 wordt gesproken over **leken en de eigen roeping van de leken**.

In hoofdstuk 5 wordt gesproken over **de algemene roeping tot heiligheid**.

Opdracht (individueel of in tweetallen)

Kies één van deze begrippen uit, lees de bewuste tekst hierover, en probeer in je eigen woorden uit te drukken wat dit inhoudt.

Probeer tevens te verwoorden: Waarom is dit zo belangrijk?

Deze opdracht kan individueel of in tweetallen uitgevoerd worden.

Of: Kies één van deze begrippen uit, lees de bewuste tekst hierover, en probeer dit eens creatief uit te beelden, bijv. door te schilderen.

Terugkoppeling in de grote groep

Laat de deelnemers dit vervolgens aan de grote groep (kort) presenteren. Vul eventueel zelf aan.

Om eventueel over door te praten:

Hoe vullen de verschillende roepingen binnen de Kerk elkaar aan? Hoe ervaar je dit zelf in jouw parochie(regio)? Ben je blij met je eigen roeping?

Hoofdstuk 3 gaat verder, waar het eerste Vaticaans Concilie is gebleven. De unieke positie van de bisschop van Rome als opvolger van Petrus en plaatsbekleder van Christus op aarde wordt bevestigd; benadrukt wordt tevens de rol van het hele bisschoppencollege, als opvolger van het apostelcollege. De paus vormt samen met de overige bisschoppen de leiding van de Kerk, met de nadruk op de onderlinge collegialiteit.

Hoofdstuk 6 gaat over de plaats van de religieuzen in de Kerk en **hoofdstuk 7** over de verbondenheid tussen de Kerk op aarde en de Kerk in de hemel.

Opdracht bij het achtste hoofdstuk: Maria

Hoofdstuk 8 gaat over de plaats van **Maria** in het heilsbestel. Bewust hebben de concilievaders ervoor gekozen om geen apart document te wijden aan Maria, maar haar de plaats te geven binnen het document over de Kerk.

Individuele opdracht, daarna in kleine groepjes

Vraag aan de deelnemers om in stilte over na te denken:

*Wat voor rol speelt Maria in hun gelovige leven?

* Wat voor een rol zouden zij zich voor de toekomst wensen?

Laat ze hier eerst individueel over nadenken en daarna de bovenstaande vragen in kleine groepjes bespreken.

Gezamenlijke opdracht

Lees hoofdstuk 8 eens door (als er minder tijd is de nummers 52,53 en de kopjes van 60 t/m 69, en nummer 62 in zijn geheel).

In nummer 62 worden een aantal titels van Maria besproken: *voorspreekster, helpster, bijstand, middelares*.

Vraag aan de groep

Komt dit overeen met wat de deelnemers met elkaar besproken hebben of juist niet?

Indien nodig, leg deze titels nader uit.

Het hoofdstuk is duidelijk: geen enkel schepsel, ook Maria niet, kan met Jezus op één lijn worden gesteld (nummer 62). Tegelijkertijd gaat Maria alle andere schepselen te boven, doordat zij het gegeven is om de moeder van de Zoon van God te worden (nummer 53).

Ze is een voorbeeld voor alle gelovigen, omdat ze heeft meegewerkt om de moeder van Christus te worden en daarmee aan het geboren laten worden van “gelovigen” (nummer 53).

Alle verering van Maria (let op: GEEN aanbedding) is erop gericht om dieper naar Christus en God, de Vader toe te groeien (nummer 65).

Samenvattend: Hopelijk heeft een ieder door middel van deze bijeenkomst inzicht gekregen wat de Kerk wel en niet is. Zij is geroepen om het licht van Christus te weerspiegelen en heeft daar de hulp van eenieder - leken, religieuzen en priesters – bij nodig. Daarnaast wil ook Maria onze voorspreekster en hulp zijn. Bovendien erkent de katholieke Kerk, dat elementen van kerk-zijn ook buiten de katholieke Kerk te zijn.

In de volgende bijeenkomst zal de constitutie *Gaudium et Spes* centraal staan.

Huiswerk

Lees – zo mogelijk – ter voorbereiding op de vierde bijeenkomst *Gaudium et Spes* (met name het Voorwoord, de Inleiding en het eerste deel). Eventueel kan de eerste opdracht van de derde bijeenkomst als huiswerk worden meegegeven (of nog de opdracht over Maria).

Bijeenkomst 3: *Gaudium et Spes* (GS): de pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd

Gaudium et Spes: zie boek van Mgr. Hendriks, p. 147-192.

Programma (2 uur)

- 15 min   Ontvangst met koffie/thee.
15 min   Opening, terugkoppeling naar vorige bijeenkomst en algemene inleiding op *Gaudium et Spes*.
Voor één bijeenkomst over Gaudium et Spes: maak een keuze uit twee opdrachten, bespreek in elk geval de nummers 12 t/m 17 over de waardigheid van de menselijke persoon. Met tussendoor een pauze van 15 min.
30 min   Opdracht bij de nummers 4 t/m 10: de situatie van de mens in de wereld van vandaag.
30 min   Opdracht bij de nummers 12 t/m 17: de waardigheid van de menselijke persoon.
30 min   Opdracht bij nummers 15 t/m 17: waardigheid van het verstand, morele geweten en grote goed van de vrijheid.
30 min   Opdracht bij de nummers 23 t/m 45: sociale leer van de Kerk.
15 min   Afsluiting en vragen.

Algemene inleiding

Dit document is de tweede belangrijke pijler van het concilie. *Gaudium et spes* is een pastorale constitutie. Met de benaming "constitutie" wordt aangegeven dat het om één van de hoofddocumenten van het concilie gaat; met de toevoeging "pastoraal" dat de inhoud ervan niet louter dogmatisch van karakter is: de geloofsleer, de moraal en de sociale leer worden uiteen gezet in het licht van de situatie van de huidige wereld.

Zoals Mgr. Hendriks in zijn boek aangeeft (p. 148 en 149), is *Gaudium et Spes* het langste document van een oecumenisch concilie (93 nummers). Overige kenmerken zijn: het document verwoordt de sociale leer van de Kerk, maar beschrijft ook nieuwe aanzetten en ontwikkelingen. Bovendien richt het document zich expliciet tot de gehele mensheid. Daarnaast is het pastorale karakter opmerkelijk. Ook is er sprake van een dialogale structuur: de Kerk kiest een dienstbare opstelling: men wil meewerken aan de oplossing van de vragen van onze tijd. Centraal in het document staat de waardigheid van de menselijke persoon.

Het document is op de laatste dag van het concilie plechtig afgekondigd (7 december 1965). Zie voor de ontstaansgeschiedenis van *Gaudium et Spes* p. 149 t/m 151 van het boek van Mgr. Hendriks.

De **opbouw** van het document is als volgt:

I] Voorwoord (1-3)

II] Inleiding: De situatie van de mens in de wereld van vandaag (4-10)

III] Deel 1: De Kerk en de roeping van de mens (11-45)

(De waardigheid van de mens; de mensengemeenschap; de waarde van de werkzaamheid van de mens in de wereld; de taak van de Kerk in de wereld van deze tijd);

IV] Deel 2: Enkele meer urgente problemen van onze tijd (46-90)

(huwelijk en gezin; de cultuur; sociaal-economisch leven; de politiek; vrede en verbroedering van de volkeren).

V] Besluit (91-93).

Opdracht bij de nummers 4 t/m 10: de situatie van de mens in de wereld van vandaag

De nummers **4 t/m 10** geven een **inleidende situatieschets over de situatie van de mens in de wereld van vandaag** (dus anno 1965), waarbij steeds licht- en schaduwzijden worden vermeld. In nummer 4 staat: *“De Kerk heeft te allen tijde de opdracht de tekenen des tijds te doorzoeken en in het licht van het evangelie te interpreteren. Op deze wijze kan zij dan, op een aan elke generatie aangepaste wijze, een antwoord geven op de voortdurende vragen van de mensen over de zin van het huidige en toekomstige leven en over de onderlinge verhouding daartussen”*.

Bovenstaande opdracht van de Kerk geldt ook in onze tijd!

Opdracht: Eerst individueel, daarna bespreken in kleinere groepen of de grote groep

Lees de nummers van *Gaudium et Spes* 4 t/m 10.

* Schrijf de ontwikkelingen op, die je nu nog steeds actueel vindt en welke niet, zowel de licht- als de schaduwzijden.

* Wat valt je het meeste op als je deze tekst leest?

Gezamenlijke opdracht

Sluit eventueel deze opdracht af door met elkaar nogmaals nummer 10 over *De meer fundamentele vragen van de mensheid* te lezen. Vraag aan de deelnemers in welke mate ze deze fundamentele vragen bij zichzelf en anderen herkennen.

Nummer 10 is een afsluiting van het voorafgaande gedeelte en een overgang naar het eerste hoofddeel van de constitutie waarin een schets wordt gegeven van een christelijke antropologie.

Opdracht bij de nummers 12 t/m 17: de waardigheid van de menselijke persoon

In de nummers **11 tot en met 45** wordt gesproken over **de Kerk en de roeping van de mens**.

De nummers **12 tot en met 17** zijn een bijzonder mooi stuk over **de waardigheid van de menselijke persoon**. Hier worden de hoofdlijnen van een christelijke antropologie gegeven: in de nummers 12-14 waar deze antropologie uit bestaat; in de nummers 15-17 hoe dit tot uiting komt. Nummer 22 geeft aan dat deze antropologie gebaseerd en gericht is op Christus.

Gezamenlijke opdracht

Lees met de gehele groep nummer 12 van *Gaudium et Spes*. Laat zin voor zin door een verschillende deelnemer lezen. (Eventueel als er meer tijd is, kan men nummer 13 en 14 erbij nemen).

Individuele opdracht

Laat de mensen de tekst individueel in stilte nog eens doorlezen.

Onderstreep een zin of een gedeelte van een zin, die je positief raakt en een zin of zinsgedeelte dat je niet begrijpt of vragen bij je oproept.

Opdracht in kleine groepjes of de grote groep

Wissel hierover hierna in kleine groepjes of de gehele groep uit.

Hierin bevindt zich dus de waardigheid van de mens: de mens is geschapen naar het beeld van God. En de mens is geschapen als sociaal wezen: om zijn Schepper en zijn naaste te beminnen. Nummer 13 en 14 beschrijven vervolgens de gebrokenheid van de mens als gevolg van de zonde. De mens ervaart dat

hij geneigd is tot het kwade en ook vaak ondergaat in het kwaad. Hij is begiftigd met de menselijke waardigheid, maar wel verwond door de zonde.

Vervolgens wordt gesproken in de nummers 15 tot en met 17 over de waardigheid van het verstand, het morele geweten en het grote goed van de vrijheid.

Opdracht bij nummers 15 t/m 17: waardigheid van het verstand, morele geweten en grote goed van de vrijheid

Individuele opdracht

Lees deze nummers 15 tot en met 17 individueel door.

Opdracht in kleine groepen

Probeer in kleine groepjes met elkaar te bespreken en te verwoorden hoe deze drie zaken elkaar en de waardigheid van de mens en zijn gebrokenheid beïnvloeden. Koppel dit eventueel terug in de grote groep.

Deelvragen die hierbij helpen:

- Waarin bestaat de waardigheid van het verstand?
- Waarin bestaat de waardigheid van het morele geweten?
- Waarin bestaat het grote goed van de vrijheid?
- Hoe hangen deze zaken met elkaar samen; en met de waardigheid en de gebrokenheid van de mens?
- Wat is voor jou een nieuw inzicht wat je bij de bestudering van bovenstaande tekst hebt opgedaan?

Vervolgens komen dan aan de orde **de gemeenschap van de mensen, de binnenwereldlijke menselijke activiteit** en **de taak van de Kerk in de wereld van deze tijd** (nummers 23 tot en met 45).

In nummer 24 staat de mooie en bekende passage: *“De mens is op aarde het enige schepsel dat om zichzelf door God is gewild, zichzelf alleen volledig kan vinden in de oprechte gave van zichzelf”* en

“Uitgangspunt, subject en doel van alle sociale instellingen is en moet zijn: de menselijke persoon” (nummer 25). In de nummers 23 tot en met 45 volgt een verdere uiteenzetting van **de sociale leer van de Kerk**.

Opdracht bij de nummers 23 t/m 45: sociale leer van de Kerk

In deze tekst worden een aantal begrippen uit de sociale leer van de Kerk besproken, o.a.:

- * algemeen welzijn (bonum commune) (nummer 26).
- * eerbied voor de menselijke persoon (nummer 27).
- * verantwoordelijkheid en medezeggenschap (nummer 31).
- * solidariteit (nummer 32).

Opdracht: eerst individueel, later in kleine groepjes

Kies één van deze begrippen en beantwoordt de volgende vragen:

- * Wat houdt dit begrip in?
- * Geef aan waarop het betreffende begrip van de sociale leer gebaseerd is.
- * Weet je een voorbeeld van hoe dit begrip in de praktijk wordt toegepast?
- * Hoe zou dit volgens jou nog meer kunnen gebeuren?

Het tweede deel van de pastorale constitutie *Gaudium et spes* is gewijd aan **een aantal specifieke problemen** van de tijd waarin het concilie is gehouden (**nummers 46 t/m 90**). Veel van de hier besproken kwesties zijn nog steeds actueel. Een belangrijk onderdeel ervan vormt het hoofdstuk over

huwelijk en gezin. Daarnaast worden verschillende andere onderwerpen besproken die het sociale, culturele en politieke leven raken.

Het laatste gedeelte van de pastorale constitutie *Gaudium et spes* behandelt het belang van de cultuur (53-62), het sociaal-economisch leven (63-72), de politiek en het openbare leven (73-76), de vrede in de wereld (77-82) en de opbouw van de internationale gemeenschap (83-90).

Er zijn hier geen speciale werkvormen bij de specifieke problemen opgenomen.

Samenvattend: *Gaudium et spes* maakt duidelijk dat de Kerk de dialoog wil aangaan met de wereld. Zij begint eerst met het nagaan van de licht- en schaduwzijden van de wereld op dat moment.

Zij levert een bijdrage door te spreken over de menselijke waardigheid, een thema dat nog steeds actueel is. Daarna wordt de sociale leer van de Kerk ontvouwd, waarbij de Kerk concreet een bijdrage levert aan samenleven tussen mensen. Ook actuele problemen in de wereld van vandaag worden tenslotte besproken.

Huiswerk

Lees – zo mogelijk – ter voorbereiding op de derde bijeenkomst *Nostra Aetate* en *Lumen Gentium*, nummer 16 over de niet-christenen.

Bijeenkomst 4: *Nostra Aetate*: de verklaring over de houding van de Kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten en *Dignitatis Humanae*: de verklaring over de godsdienstvrijheid

Nostra Aetate: zie het boek van Mgr. Hendriks, p. 122-126.

Dignitatis Humanae: zie het boek van Mgr. Hendriks, p. 126-146, met name de samenvatting, p.141-146.

Programma (2 uur)

15 min	Ontvangst met koffie/thee
15 min	Opening, terugkoppeling naar vorige bijeenkomst
30 min	Opdracht bij <i>Nostra Aetate</i> en terugkoppeling
15 min	Pauze
30 min	Opdracht bij <i>Dignitatis Humanae</i> en terugkoppeling
15 min	Afsluiting en vragen

Opdracht bij *Nostra Aetate*

De verklaring *Nostra Aetate* (NA) bespreekt de verhouding van de Kerk ten opzichte van grote godsdiensten, met name het jodendom. Het is het kortste concilie document. *Nostra Aetate* werkt **nummer 16** van *Lumen Gentium* verder uit, dat spreekt over de niet-christenen.

De volgende godsdiensten worden besproken in *Nostra Aetate* en nummer 16 van *Lumen Gentium*:

- * het jodendom
- * de islam
- * het hindoeïsme
- * het boeddhisme
- * overige godsdiensten en diegenen die God zoeken met een oprecht hart

Opdracht in tweetallen, daarna bespreken in de grote groep

Kies per tweetal een godsdienst uit en beantwoord daarbij de volgende vragen:

- wat zijn overeenkomsten van de deze godsdienst met de katholieke Kerk?
- wat zijn verschillen van deze godsdienst met de katholieke Kerk?
- wat zegt de katholieke Kerk over deze godsdienst?
- wat zijn jouw persoonlijke ervaringen met mensen die deze godsdienst aanhangen? Komt het geloof wel eens ter sprake, zo ja, hoe dan?

Over de verhouding van de katholieke Kerk tot deze godsdiensten wordt meer gezegd in de conciliaire Verklaring *Nostra Aetate*. Met name het gedeelte over de Joden van dat document (NA 4) heeft veel bekendheid gekregen door de hartelijke toon en de opwekking dat in de catechese en in de prediking de Joden niet mogen worden voorgesteld als een door God afgewezen en vervloekt volk. Iedere vorm van antisemitisme en Jodenvervolging wordt erin betreurd. Wel blijft het concilie erbij, dat de

heilsboodschap van het evangelie en de boodschap van het kruis van Christus voor alle mensen zijn bestemd en dat de Kerk terecht het nieuwe volk van God wordt genoemd.

Nostra Aetate is dus een uitwerking van dit nummer van *Lumen Gentium* dat handelt over de Joden - "carissimus .. populus" ("het zeer dierbaar volk") -, de Islamieten en andere monotheïstische godsdiensten en tenslotte de natuurgodsdiensten en godzoekers. Van hen wordt uitdrukkelijk gezegd dat zij het eeuwig heil kunnen verwerven wanneer zij God met een eerlijk hart zoeken en zonder schuld onwetend zijn van Christus en zijn Kerk. Het goede in deze godsdiensten wil het concilie aanvaarden als voorbereiding op het evangelie.

Tegelijkertijd worden er drie redenen gegeven waarom missionering noodzakelijk is en blijft: tot eer van God, tot heil van de mensen en krachtens een gebod van de Heer (LG 16 einde).

Opdracht bij Dignitatis Humanae

Het thema van de godsdienstvrijheid heeft voor de meeste en de heftigste debatten gezorgd op het concilie. De leer van *Dignitatis Humanae* heeft zelfs tot een schisma geleid met Mgr. Lefèbvre en de zijnen (zie het boek van Mgr. Hendriks waarom).

Het onderwerp van het document is *het recht van iedere menselijke persoon op godsdienstvrijheid, maar ook de vrijheid van de Kerk om het geloof te verkondigen en eigen apostolaatswerken te initiëren en te leiden.*

De verklaring bestaat uit twee delen en een inleiding. Zij behandelt de vraag: moet de mens in de burgerlijke maatschappij vrij zijn in godsdienstige aangelegenheden of niet? Het antwoord daarop is een volmondig "ja", gebaseerd op een algemene beschouwing over de verhouding van mens en staat (eerste deel) en een beschouwing "in het licht van de openbaring" (tweede deel) over het wezen van de geloofsdaad en de wijze waarop Christus ons heeft geleerd in deze te handelen.

Opdracht: groepsgesprek

Vragen aan de groep:

* Wat houdt *het recht op godsdienstvrijheid* volgens jou in?

Gebruik eventueel het spel *Kaarten op tafel* (te bestellen bij de Evangelische Omroep) om een ieder een afbeelding te laten pakken, die voor hem of haar godsdienstvrijheid uitbeeldt of een element daarvan weergeeft. Bespreek deze dingen in de groep.

Een andere werkvorm is de "bordassociatie": op een flap-over of een paar grote witte vellen schrijf je de opdracht. De deelnemers schrijven hier om de beurt hun antwoorden (steekwoorden) om heen. Men mag meerdere keren naar de flap-over lopen en iets toevoegen.

DH geeft de volgende definitie van het recht op godsdienstvrijheid: "*Deze vrijheid bestaat hierin, dat alle mensen vrij moeten zijn van dwang, [...], dat in godsdienstige aangelegenheden niemand wordt gedwongen te handelen tegen zijn geweten in, noch wordt belemmerd om, binnen passende grenzen, privé of publiek, alleen of samen met anderen volgens zijn geweten te handelen*" (DH 2).

* Stel de volgende vraag in de groep: Waar denk je dat de godsdienstvrijheid op gebaseerd is? Waar is deze op gefundeerd?

Zie het boek van Mgr. Hendriks, p. 141-144 voor de uitleg hierover:

Op: de vrijheid van geloofsdaad (niemand mag gedwongen worden te geloven), de handelwijze van Christus zelf (hij liet mensen ook vrij), de waardigheid van de mens (geloven is een vrij antwoord op de genade van God), een bepaalde opbouw van de maatschappij en een staatsbegrip (de maatschappij moet de rechten van de individuele mens respecteren en het welzijn van de mens centraal stellen).

De verklaring zegt niettemin heel duidelijk, dat iedere mens de morele verplichting heeft te blijven zoeken naar de waarheid (DH 2 en 3). Dus, je kunt de (geloofs)waarheid niet opleggen, maar een ieder moet die persoonlijk eigen maken.

Vertel eventueel nog meer over de achtergrond en inhoud van DA, zie het boek van Mgr. Hendriks.

Samenvattend: *Nostra Aetate* levert dus een belangrijke bijdrage met name in de relatie van de katholieke Kerk tot het jodendom, maar ook t.a.v. de relaties met de andere godsdiensten. *Dignitatis Humanae* is een belangrijk document, omdat ze ingaat op de godsdienstvrijheid van elke mens, die ze o.a. baseert op de waardigheid van de persoon. Ook geeft ze de vrijheid van de Kerk aan om het geloof te verkondigen en te missioneren.